

Till

Utbildningsdepartementet

u.remissvar@regeringskansliet.se.

Hushållnings
sällskapet

Yttrande över SOU 2020:33 Utredningen om planering och dimensionering av komvux och gymnasieskola; Diarienummer: U2020/03826/GV

Hushållningssällskapen i Sverige driver naturbruksgymnasier, försöksgårdar, forskningsprogram, projekt för bättre mat – och erbjuder rådgivning för lantbrukets, skogsbrukets och landsbygdens utveckling. Drygt 850 medarbetare – främst rådgivare, lärare, projektledare, forskare och fältförsökspersonal – delar en gemensam vision om en landsbygd som lockar med ett näringsliv som växer. Vi har ca 30 000 medlemmar.

Hushållningssällskapens Förbund vill härmed avge ett för alla Hushållningssällskap gemensamt yttrande. Remissvaret är skrivet av Claes-Göran Claesson, ordförande för Hushållningssällskapet Sjuhärad och ledamot i Förbundsstyrelsen, i samråd med skolchef Louise Carlberg och Hushållningssällskapens Naturbruksgymnasier.

Sammanfattning

- Naturbruket, eller den gröna sektorn, är en bred och innovativ verksamhet och representerar en mycket viktig del i det framtida samhället.
- Utredningen lyfter fram behovet av en bättre samverkan mellan olika kommuner och mellan olika utbildningsanordnare, samt att elevens önskemål och behov ska balanseras av arbetslivets behov. Vi håller med om detta.
- Vi anser att SYV-verksamheten bör utvecklas och bli fristående och oberoende.
- En gymnasieskola kan inte planeras efter samma modeller som yrkeshögskolan eller arbetsmarknadsutbildningar.
- Elevens behov ligger både nu och i framtiden. Deras förmåga att se nya möjligheter ska tas tillvara
- Vi vill upprepa behovet att ta bort uppdelningen i högskoleförberedande och yrkesprogram. Säg gymnasieprogram - det räcker.
- Att träffa rätt från början är bra, men att byta yrkesinriktning är inget misslyckande.
- Utredningen råkar ifrågasätta enbart kvinnodominerande yrken och branscher
- Regionala ramar rimmar dåligt för utbildningar som täcker större geografiska områden
- Arbetsförmedlingarnas statistik är undermålig vad gäller de gröna näringarna med många små företag
- Naturbruksutbildningens djurinriktning utpekats felaktigt att sakna framtida avnämare. Exempel ges bl.a. på att framgångsrika kvinnliga ledare kommit fram via hästutbildningar.
- Vi varnar för enkla kortsiktiga lösningar på långsiktiga komplicerade frågor.

Inledning

Gymnasietiden är viktig och den skall ge alla elever de bästa förutsättningarna för individuell utveckling, utveckling som demokratiska samhällsmedborgare och att på sikt få yrken som både uppfyller samhällets behov och deras egna.

Viktig sektor

Naturbruket, eller den gröna sektorn, är en bred och innovativ verksamhet och representerar en mycket viktig del i det framtida samhället. Förutom livsmedel och skogsråvaror produceras biobränslen och bioråvaror. Energi från den gröna sektorn kommer att täcka allt större del av samhällets energibehov. Turism med fokus på natur- och matupplevelser kommer att öka. Intressen för sällskapsdjur och hästar skapar nya jobb. Företagande och arbetsuppgifter finns inom traditionella områden, men många nya skapas. En del av dessa känner vi inte ens till idag.

Bra med ökad samverkan och fokus på kvalitet

Utredningen lyfter fram behov av bättre samordning och samverkan mellan olika anordnare/huvudmän, att branschyrkesråd inrättas och att skolornas kvalitet ska beaktas. Vi instämmer fullt ut i detta. Vi anser också att det är självklart att arbetsmarknaden ska belysas så bra som möjligt för eleverna inför deras val och vi önskar att man kunde stärka SYV-verksamheten. En tidigare utredning föreslog att man skulle göra denna fristående och oberoende från kommunerna, eftersom de även är anordnare av utbildning. Utredningen lyfter även fram vikten av att öka andelen elever som går yrkesprogram, att kommunen på längre sikt lätt får tillbaks pengarna för dyrare program och att man även bör underlätta för elever att byta över till yrkesprogram.

Arbetsmarknadens behov

När vi kommer till själva genomförandet av samrådet tycker vi att utredningen förenklar det som vi ser som mycket komplicerat. Man lutar sig mycket mot Arbetsförmedlingarnas regionala yrkesprognoser. Man verkar tro att det går att kopiera modeller för yrkeshögskoleutbildningar eller arbetsmarknadsutbildningar. Dessa ska svara mot direkta, närliggande behov på arbetsmarknaden. Gymnasieutbildningarna har ett mycket bredare uppdrag som kan ses i vår inledning ovan. Vi anser det vara mycket viktigt att man inte blir för kortsiktig i sin arbetsmarknadsanalys. En modern gymnasieskola ska förbereda ungdomarna för ett långt samhälls- och yrkesliv. Att gå till arbetsförmedlingen för prognoser innebär uppenbara risker. Man konserverar gamla yrkesmönster och missar långsiktiga innovationer och utveckling inom arbetslivet.

Elevers behov

Utredningen skriver elevers "efterfrågan och behov". Man bör noga definiera vad man menar med elevers behov. Man måste börja med det grundläggande att alla elever kan hitta sin plats i gymnasieskolan dvs. ett program som möter deras intresse. Vissa elever har klara målsättningar andra är helt vilslna. De senare är en stor grupp ungdomar som behöver erbjudanden och studieplaner som ger dem en bra gymnasietid och som skapar framtidstro.

Ett behov för alla elever är att få känslan att de ansträngningar de lägger på sina studier kommer att belönas med ett bra och intressant arbete i framtiden. Då handlar det om vars och ens tankar om framtiden. Där finns det skillnader mellan ungdomars och vuxnas. Vuxna ser lätt de traditionella yrkena och unga kan drömma och tänka mer okonventionellt. Ett samråd av vuxna, med Arbetsförmedlingens prognoser framför sig, måste noga fundera på ovanstående, innan de lägger in sina begränsningar i utbud.

Under samma rubrik kan vi lägga in att elevers val påverkas av kompisar och föräldrar. Deras inre behov kanske påverkas. En störning som ligger över gymnasieskolan, är att man väljer bort yrkesprogram för att det är mindre fint, ja man tom skäms över valet. Vi vill upprepa från tidigare remissvar att det är omodernt att klassificera i högskoleförberedande och yrkesprogram. De räcker med begreppet gymnasieprogram. De kan vara branschriktade och leda till yrke direkt eller indirekt via behörighetsgivande kurser.

Aspekter som missats i utredningen

Vi framför här ett antal aspekter av utbildning inom gröna näringar, som vi anser att dimensioneringsutredningen inte beaktat, kritiserat på felaktiga grunder eller med bristande perspektiv dragit slutsatser kring.

- **Ökad andel unga med gymnasieutbildning och möjlighet till yrkesväxling:**
Utbildning inom Naturbruksprogrammet väljs primärt utifrån ett praktiskt intresseområde, vilket gör att många elever, som upplevt grundskolan som utmanande, trots allt väljer att läsa vidare på gymnasiet, just eftersom ett visst intresse kan prägla utbildningen. Det innebär att en större del av ungdomar i gymnasieåldern erhåller gymnasiekompetens, vilket är bra för samhällsutvecklingen. Många ungdomar som går Naturbruksprogrammet får tre bra år i skolan, och även om de yrkesväxlar har de en bred gymnasieutbildning som kan gagna många andra yrkesområden. Trenden i samhället är just att fler och fler unga väljer att yrkesväxla som vuxna. Detta får inte betraktas som ett misslyckande.
- **Jämställdhet:**
Majoriteten av eleverna på våra Naturbruksgymnasier är flickor. Inte minst på inriktningen Djur, vilken dimensioneringsutredningen kritiserar på flertalet punkter.

Detta resonemang utvecklas vidare nedan. Anmärkningsvärt är att det främst är de kvinnodominerade yrkena och branscherna som ifrågasätts i utredningen, såsom Hantverk, Naturbruk (djurvård), Barn- och fritid.

- ***Livsmedelsförsörjning, entreprenörskap och företagande:***

Gymnasieutbildningen inom gröna näringar är en bred utbildning som möjliggör yrkesväxling inom men även till viss del utanför, de gröna näringarna. För att Sverige ska uppfylla målen om ökad självförsörjningsgrad av livsmedel krävs att det finns en bred bas av utbildad och kompetent arbetskraft som kan bli arbetstagare, egenföretagare eller arbetsgivare som driver den innovativa tillväxten på landsbygden. Även tätorterna behöver arbetskraft som utbildas på naturbruksgymnasium; Trädgård, Naturturism, Djurvård, tätortsnära skogsvård samt lantbruk som exempelvis nära tätort bedriver andelsjordbruk mm. Framtida brist på kompetent arbetskraft kan även komma att missgynna "modern urbanisering" med grönytor, stadsnära odling, sällskapsdjur, ridskolor och liknande.

- ***Landsbygdsutveckling och urbanisering:***

Regionala ramar som anger antalet platser som ska erbjudas inom varje samverkansområde riskerar att främja storstadsregioner och större län samt utarma landsbygden. Gränsdragning enligt länsgränser för regionala ramar gör att stuprör byggs in i systemet och flertal skolor som idag har elever från kringliggande län drabbas hårt, samtidigt som efterfrågad utbildning idag inte finns i andra län. Många naturbruksgymnasier är idag riksrekryterande, med tillresande elever som bor på skolornas internat. Självfallet blir många av dessa elever arbetstagare på andra platser än i den region skolan är placerad efter att de tagit examen. Om skolornas utbildningsplatser begränsas till det uppskattade behovet i den region skolan är placerad skulle detta alltså inte på något sätt vara med verkligheten överensstämmande.

- ***Utvecklingen och tillväxten av mindre branscher begränsas för framtiden:***

Branscher som inte tillhör Sveriges största, som exempelvis gröna näringar, hämmas i sin utveckling och tillväxt genom att antalet utbildningsplatser föreslås baseras på det arbetskraftsbehov som myndigheter har kännedom om. Myndigheter har väsentligt bättre kännedom om branscher med stor volym.

Utredningen nämner Arbetsförmedlingens yrkesprognoser som primärt underlag för analys av det regionala arbetskraftsbehovet när det kommer till mindre branscher. Arbetsförmedlingens yrkesprognoser överensstämmer inte med verkligheten för dessa "mindre branscher" eftersom nämnda branscher inte nyttjar Arbetsförmedlingens system eller har fungerande samarbeten med Arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlingens statistik inkluderar dessutom inte enskilda firmor eller företag med färre än fem anställda. Slutsatsen blir att antalet utbildningsplatser för yrkesutbildningar mot dessa mindre branscher sannolikt kommer att reduceras successivt över tid, och branschernas och företagens tillväxt därmed begränsas i en

ständigt negativ spiral. Ur ett längre perspektiv kommer således stora branscher att bli större och mindre branscher att bli mindre, vilket bidrar till ett begränsat näringsliv och smalare kompetens hos Sveriges befolkning. Detta scenario främjar urbanisering och motverkar landsbygdsutveckling såväl som entreprenörskap och ett i större grad självförsörjande Sverige.

Specifikt gällande Djurinriktningen på Naturbruksprogrammet

Dimensioneringsutredningen pekar ut Djurinriktningen på Naturbruksprogrammet som en utbildning som går i motsatt riktning till den riktning man i utredningen föreslår att gymnasieutbildning i Sverige ska utvecklas mot. Som huvudmän till skolor som bedriver utbildning inom Djurinriktningen bemöter vi dimensioneringsutredningens skrivelser med följande:

- Elever som läst inriktning Djur och Hästhållning bidrar till landsbygdens och städernas utveckling inom grön sektor. Djurvårdare och hästelever är även fullt anställningsbara inom skötsel av lantbruksdjur, vilket det finns en stor efterfrågan av, både nu och i framtiden.
- Sällskapsdjuret ökar i samhället och antalet hästar har ökat och ökar över tid i Sverige. En naturlig följd är att efterfrågan på djurvårdare, djursjukvårdare och veterinärer ökar kontinuerligt. Djurägare försäkrar sina sällskapsdjur i allt större omfattning, vilket bidrar till ökat nyttjande av, och ökade intäkter för djurvård- och djursjukvårdstjänster. Vidareutbildningar inom djurvård och djursjukvård finns för att möta detta behov, och bristen på veterinärer och avancerad djursjukvård är idag ett samhällsproblem.
- Djurinriktningen attraherar ett brett spektrum av elever. Inte på någon annan utbildningsinriktning finns en sådan variation i meritvärden hos eleverna. Högpresterande elever, primärt flickor, studerar hästhållning i kombination med naturvetenskaplig profil som både ger grundläggande och särskild högskolebehörighet. Elever med mycket svaga meritvärden från grundskolan, inte sällan med psykisk ohälsa eller NPF-diagnoser, väljer även de Djurinriktningen. Dessa elever har ett starkt djurintresse och finner på ett naturbruksgymnasium för första gången en utbildning och en plats där de kan utvecklas, trivas och rustas för framtiden.
- Framtida (kvinnliga) ledare fostras i stallet. Utbildning inom häst och hästhållning är en utbildning i ledarskap och entreprenörskap. Flickor och unga kvinnor blir genom hanteringen av djur tydliga och bestämda, vilket i sin tur utvecklar en självbild av handling, mod, tydlighet och konsekvens. Egenskaper som värdesätts inom arbetslivet och av arbetsgivare. Det finns tydliga anledningar till att stora och framgångsrika svenska företag som exempelvis Saab sponsrar Svenska ridsportförbundet från ponny- till seniornivå. Det finns flertalet exempel på

framgångsrika kvinnliga ledare i samhället som fostrats i stallet. För att namnge några kan vi ta Antonia Ax:son Johnsson, Amelia Adamo och vår nya rektor vid Sveriges Lantbruksuniversitet Maria Knutson Wedel. Tillgänglighet till utbildning inom djur och häst är alltså i högsta grad en fråga om jämställdhet.

Avslutning

Nästan alla 16-åringar går idag i gymnasieskolan. De är en mycket heterogen grupp med vitt skilda ambitioner och mål. Gemensamt är att de behöver tre trygga år och möjlighet att bygga självkänsla och framtidstro. Det måste vara intressant nu och man måste se möjligheter att nå senare mål. Eleverna måste kunna byta inriktning och få stöd i detta. Det betyder att utbildningen måste vara både konkret och lära ut det som känns nyttigt nu, men också bred för en framtida flexibilitet.

Samhällsutvecklingen går tydligt mot mera av kretsloppstänkande, klimatneutralitet, fossiloberoende mm. Där sitter de gröna näringarna på en del av lösningen.

Det är med dessa perspektiv framtidens utbildningar måste skapas.

Mot denna bakgrund avger Hushållningssällskapen sitt yttrande där vi varnar för enkla, kortsiktiga prognoser för att lösa frågor som verkligen är komplicerade och långsiktiga.

Stockholm 30 november 2020

Jesper Broberg
Förbundsdirektör

Claes-Göran Claesson
Förbundsstyrelseledamot